

Csoóri Sándor végvári csapatában – dedikációinak tükrében

Szeptember 12-én, halálhíre hallatán, lelki késztetés gyötört, hogy Csoóri Sándortól – akihez évtizedeken át harcostársi-baráti kapcsolat fűzött – méltó módon elbúcsúzzam. *Nemzetépítő kísérlet, a Magyarok Világszövetsége kronológiája 1989–2000* címmel július végén a Retörki–Antológia sorozatban megjelent kötetemben igyekeztem törleszteni régi tartozásaimból, dedikáltam és postáztam neki, de talán már kézbe sem vehette.

Fél évszázada, hogy megismertem... Eötvös-kollégistaként Czine Mihály és Kiss Ferenc tanáraink közvetítő ajánlásával; 1965-től álltam be abba a lazán szerveződő „plebejus” csapatba, amelynek a hatvanas évektől az ezredfordulóig egyik szellemi éltetője, küzdő harcosa Csoóri Sándor volt. Költő, szociográfus, esszéíró, publicista, a magyar irodalom és a kulturális közélet kiválósága, a Magyar Írószövetség lázadó és lázító tagja. Számos írása, megnyilvánulása, közérdeklődést keltett, ideológiai vitákat kavart. A *Tudósítás a toronyból* című hiteles helyzetképe a hatvanas évek magyar falujáról, erős hullámokat vert a szigorúan ellenőrzött közélet vizében. Az ellene szóló hazug kritikák fölzaklattak. Első-éves, faluról jött parasztivadék voltam én is –, írása a szívemből szólt.

Miután jobban megismertem, „magyar munkára” hozzá szegődtem. Olvastam, becsültem, ha hívtott, vele tartottam, segített, s én is segítettem neki közügyeink intézésében. A Lipótmezőig érő hajdani pokoljárásom után gyakran megfordultam nála a Keleti Károly utcában. Kiterjedt baráti körébe fogadott, a feleségemmel együtt jártunk esztergomi „tanyáján” is... Voltak évek, amikor szinte hetente, s voltak időszakok, amikor ritkábban találkoztunk, ahogy a lehetőségek engedték, illetve ahogy a feladatok és a szükség követelte... A szolidaritási akciók, a társaság ünnepi összejövetelei, a közös rendezvények mind-mind fórumai voltak a hétköznapi közügyekben segítséget kérőknek, illetve a – hazai és határon túli problémák megoldását, a jövőndőt szolgáló – tervek, elképzelések egyeztetésének. A hetvenes-nyolcvanas években Csoóri társasága a mindenható pártállami hivatalosság „ügyévé”, a közéletnek pedig fontos

BAKOS ISTVÁN (1943) művelődéskutató, közíró. 1980-tól a Bethlen Gábor Alapítvány munkatársa. Az induló *Hitel* egyik szerkesztője. a Magyarok Világszövetségének 1994–99 között főtitkára.

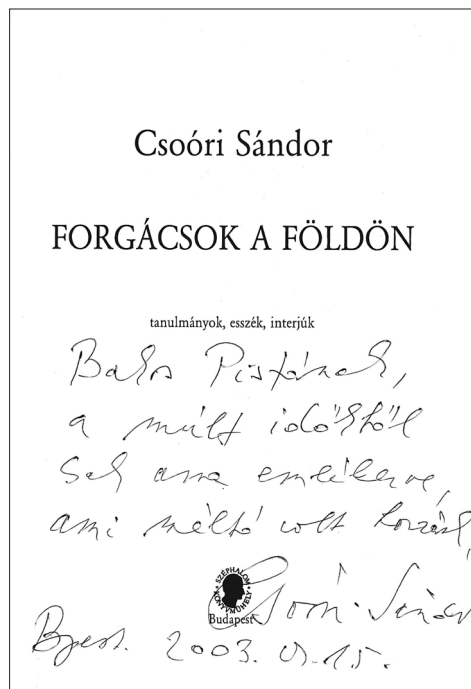
hangadó-jává vált. Több mint kétszáz belügyes megfigyelőt „foglalkoztat” 1957–1989 között Csoóri Sándor, mialatt irodalmi munkássága, életműve jórészt megalkotja, közéleti szerepvállalását kiteljesíti. Védelmezi a kiszolgáltatottakat, a megalázottakat, a határon túli magyarokat: Duray Miklóst, Tőkés Lászlót és másokat. Pártfogolja Ilia Mihályt és a betiltással fenyegetett *Tiszatáj*-at, a leváltott Mozgó Világosokat, a lengyel Szolidaritást és a cseh Charta 77 mozgalmat. Alkotótársa az ország helyzetét és nemzeti történelmünk sorskérdéseit a film nyelvén megfogalmazó Kósa Ferencnek és Sára Sándornak: a cannes-i nagydíjas, időlegesen betiltott *Tízezer nap*nak, valamint a *Pergőtűz* filmsorozatnak. Kósa és Sára számos remek filmje (*Ítélet*, *Hószakadás*, *Nincs idő*, illetve a *Földobott kő*, a *80 huszár*...) őrzi a közös munka gyümölcsét. Támazza a népművészeknek, a táncházmozgalomnak, a fiatal íróknak, zenészeknek, képzőművészeknek.

Az „egyen és teremtményei” körébe tartozik két olyan intézmény – a *Hitel* és a Bethlen Gábor Alapítvány –, amelyek létrehozásában Csoóri Sándor meghatározó szerepet játszott. Ezek immár egy évtizede nélküle követik az irányt, igyekeznek megújítva tartani a közösen meghatározott mértéket, színvonalat; gyarapítva őrzik a magyar irodalom, a kultúra, a közösség értékeit. Az ezredforduló után félresiklott Csoóriék nemzetépítő kísérlete a Magyarok Világszövetségével; rövid életű hetilapjával, a *Nagyítással*. A Duna TV pedig elvesztette önállóságát, karakterét, 2011-től beolvasztották a MTV-be.

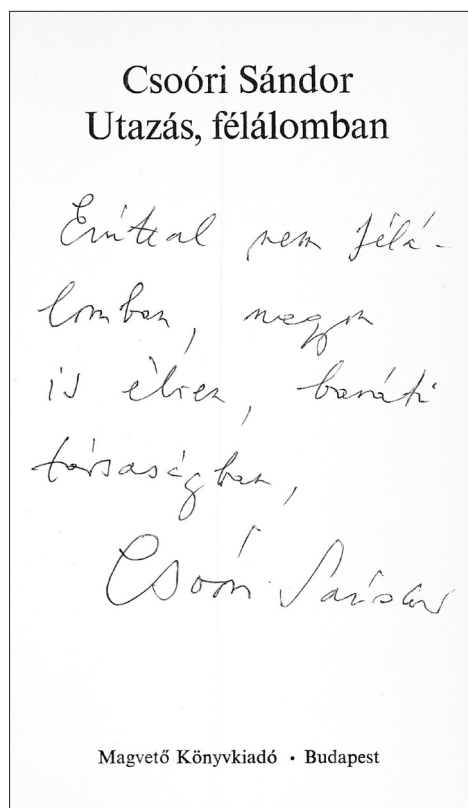
Ő az ezredforduló után fokozatosan kimaradt a „Nagy Népi Hurál”-nak becézett legendás baráti társaságból. Kihaltak mellőle szellemi elődei: Illyés Gyula, Németh László..., a túlvilágra költöztek kortársai: Nagy László, Kiss Ferenc, Czine Mihály, Sütő András, Fekete Gyula, Vekerdí László, Csurka István, Für Lajos, Dobos László..., s néhány éve két hiteles ifjabb munkatársát-barátját Nagy Gáspárt és Görömbei Andrást is eltemettük. Néhány barát, eszmetárs maradt e körből: Ágh István, Bíró Zoltán, Kiss Gy. Csaba, Kovács István, Lezsák Sándor, Tornai József..., akik megjelent írásaikban, verseikben, tanulmányaikban már méltatták, vallottak, írtak Csoóri Sándorról, alkotásairól. Nekem nem volt elég bátorságom hozzá, hogy írjak róla. Oly közeli munkakapcsolatba kerültem vele, hogy elismerő véleményemet, könyve olvastán támadt érdeklődésemet, megbecsülésemet csak ritkán, kevés szóval hoztam tudomására. Huszonöt dedikált könyvet kaptam tőle. Becses emlékeim. Sándor figyelmességét, jóindulatát, sorsunk rezenéseire ügyelő érzékenységét jelzik rövid ajánlásai. Olykor munkámat is honorálta velük. Mindezek érzékeltetésére választottam ki tízet, s azért is, hogy szép írását láttassam. Az ajánlások faximiléihez magyarázatul szolgál, hogy a nyolcvanas évek elején Benda Kálmán történész kérte Csoóritól és tőlem, hogy támogassuk egy rendkívül fontos, izgalmas, a történeti segédtudományok körébe sorolható könyv megjelentetését. „Ez hozzájárul a grafológia legitimálásához a történettudományban” – mondta. Rákosné Ács Klára *Vallanak a betűk* című pszichografológiai könyve 1985-ben a Magvető Kiadónál jelen meg. Máshol – mint ahogy Csoóri Sándor könyveit sem – nem merték

volna kiadni. Rákosné Ács Klára pár év múltán elkészítette Csoóri Sándor írásának meglepően találó analizisét is.

Csoóri Sándor néhány dedikációját kommentálással, időrendben, de utolsó (2003) ajánlását elsőként földidézve – „a múlt időkből csak arra emlékezve, ami véltó volt hozzánk” – közlöm.

1. dedikáció. *Forgácsok a földön*. Bp., 2003. VI. 15. Ekkor már túljutottunk az MVSZ okozta kölcsönös bántalmakon, sérüléseken; a régi barátságon is. Ebben a könyvében szerepel első számvetése az ezredforduló utáni állapotokról.

2. *Utazás félálomban*. A „Nagy Népi Hurál” első összejeveteleinek egyikén kaptam tőle, talán a Rózsadomb cukrászdában a hetvenes évek derekán.

3. *Nomád napló*, 1979. április. Biztató ajánlás a pokoljárásából és Lipótmezőről hazatért férjnek és feleségének: reménykeltő szeretettel. Legkedvesebb könyveim közé tartozik remek esszéivel, amelyhez Zelnik Józsefék gyógyító ajándéka, népdallemez-sorozata párosult.

CSOÓRI SÁNDOR

Faltól falig

*Edipus, Pistának,
ohóga barátainak,
ellettél lelkem,
Csóri Sándor*

1982 aug.

MAGVETŐ KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST 1969

5. *A félig bevallott élet*, 1982. Egy látogatására emlékeztet a családomnak szóló dedikáció. Ebben a könyvében olvasható töprengése a kézírásról. „...Percekig tartott, amíg kipirgáltam egy-egy sorodat. Részegek és örültek írhatnak ilyen zaklatottan... Kortársaim java részének gyászos macskakaparását látva, újra és újra elem idéződnek Petőfi és Arany kéziratái. Tiszták, olvashatók, mint amilyenek a sebes folyású, de csillogó vizek voltak akkoriban. A mi kézírásunk a szennyezett folyók vizére hasonlít. A gyerekeinké pedig már nem is írás, csupán a türelmetlen kéz rángatózása jobbra-balra...” (*Levél barátomnak*, 209).

Csoóri Sándor

NOMÁD NAPLÓ

*Barótnak,
Edipus és Pistának
lelkemmel, mielőtt
j' reménykedek.*

Csoóri Sándor

79 április

Magvető Könyvkiadó · Budapest

4. *Faltól falig*, 1982. aug. Az 1969-ben megjelent *Faltól falig* c. kötetét, nagy szerelme ígésében fogant *Elmaradt lázálom* című, megrázó sirató verseit is őrző könyvével együtt kaptam. Fölfénylik az előbbiben ragyogó esszéje a népköltészetről: *Szántottam gyöpöt...* Ekkorra már túljutottunk a Bethlen Gábor Alapítvány kezdeményezőinek Kárpátia Étterembeli tanácskozásán, felelős tisztségviselőket választottunk, elkezdtük a benyújtott engedély birtokában a féllégális működést.

Csoóri Sándor

A félig bevallott élet

*Barótnak,
Edipus és Pistának
Laciának és Andrásnak*

lelkemmel,

Csoóri Sándor

Magvető Könyvkiadó · Budapest

6. Kezemben zöld ág, 1985 júniusában. A Bethlen Gábor Alapítvány hivatalos jóváhagyása alkalmából tartott baráti összejövetel a lakásunkon. E kötetben található „A Muzsikás együttesnek”, fiainak dedikált verse: Mint a testőrök.

„...Régi szeretők énekeltek itt velük
pünkösdi tág torokkal
s rozmaryng-erdő mögül előlépkedő árvaák,
kiktől még ma is fáradt a szeptemberi égbolt
s nem múlik múltjuk, nem múlik azóta se,
hiába süt be a Hold élesen két fa közé...”

CSOÓRI SÁNDOR

Kezemben zöld ág

Éolidek és Pistának,
Lószur vendégerőit,
Ritvánó barátság köré-
ben,
baráti szeretettel
Csóri Sándor

Magvető Könyvkiadó
Budapest

1985 júniusában

CSOÓRI SÁNDOR

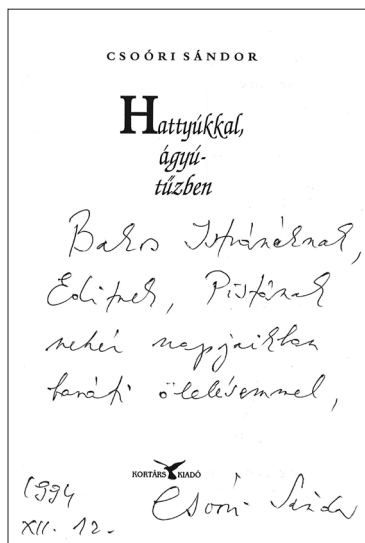
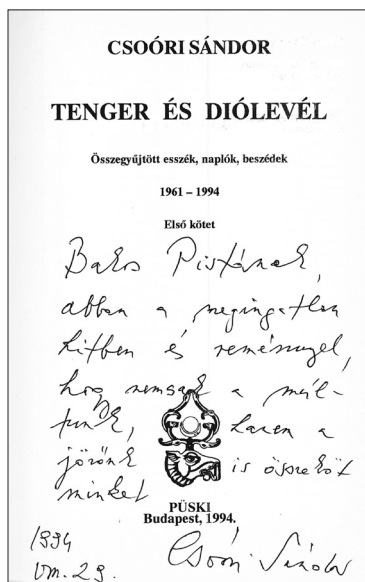
BIBLIOGRÁFIA

Baró Pistának,
baráti szeretettel
és nagyrabecsülésel
mírolaszit, az if
éolidek elvégzésé,
Csóri Sándor
HITEL Kiadó Kft.
1990 febr. 6.

7. Bibliográfia, 1990. HITEL Kiadó Kft. Szerk. Agócs Sándor. Eddigi munkásságát összegző hasznos kis könyv, amely saját kiadásunkban jelent meg Bíró Zoltán remek előszavával. Ebből idézek: „Nagyon örülhetett Csóri Sándor, amikor először – nem tudom, mikor – rátalált az esszére, mint saját nagy lehetőségére. Ebben aztán ragyogóan ötvözhetette a benne amúgy is szétválaszthatatlan író és politikust, a nomád értelmiségit és a magyar szellem felelős vállalkozóját. Ezért ragyognak olyan szépen, ám izgatóan, nyugtalanítóan az egész életműben az esszék...” E dedikációjával honorálta HITEL-es szerkesztői munkámat is.

8. *Tenger és diólevél*, 1994. VIII. 29. Csoóri a Magyarok Világszövetsége főtítkárának, segítő társának hívott. Kért, hogy pályázzak. (Ekkor jelent meg a *Kommunikáció egy jobb világért* címmel, a szerveződő EXPO védelmében írott Nyílt levelem az Országgyűlés képviselőihez. E vitairatomat a *Napi Magyarország* teljes terjedelmében közölte...) Az MVSZ Elnöksége egyhangú döntéssel választott meg a Szövetség főtítkárának. A kétkötetes, hatalmas – esszéit, portréit, tanulmányait, írói jegyzeteit a kezdetektől 1994-ig összegző – könyve ajándék volt híveinek, s üzenet az ellene hadakozó „demokratikus ellenzék” médiaháborúját szító holdudvarnak. Ez vagyok, ez a vallomásom, ezzel együtt vállalatok, vagy ítélezetek rólam továbbra is. A könyv utolsó két fejezete: *Erkölcsei revíziót! Nappali hold* (1990) újbóli publikálása, igazsága megerősítette a nemzeti oldalt, de alkalmat adott nemcsak a szerző, hanem az MDF, a *Hitel*, az újjászülető nemzetpolitika elleni frontális támadásra is. A hungarofób erők által antiszemitanak minősített *Hitel*-es sorozatát, számos író társa és néhány korábbi tisztelője gyűlölködően vádolta. A hisztérikus hangulatkeltés nyomán a Magyar Írószövetség – amelynek elnökségi és választmányi tagja volt – nyilvánosan elhatárolódott tőle... Én pedig évtizedes oktatásügyi közszolgálat után, 1994. október 1-jétől a Csoóri Sándor vezette magyar világszervezet hivatalt vezető főtítkáráként folytattam nemzetszolgálatomat.

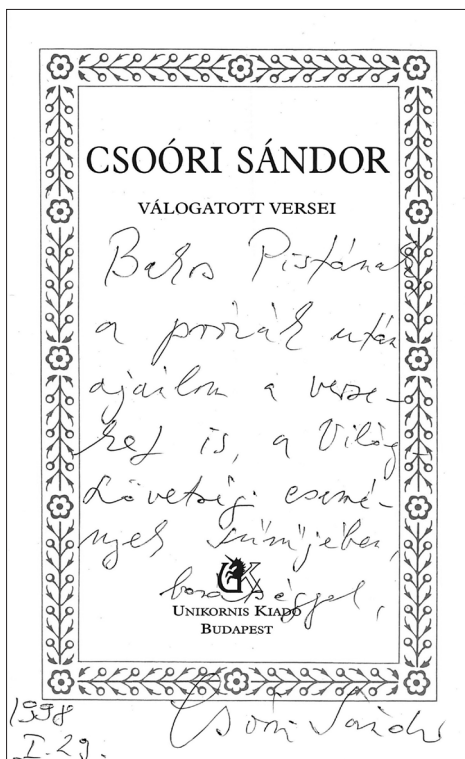
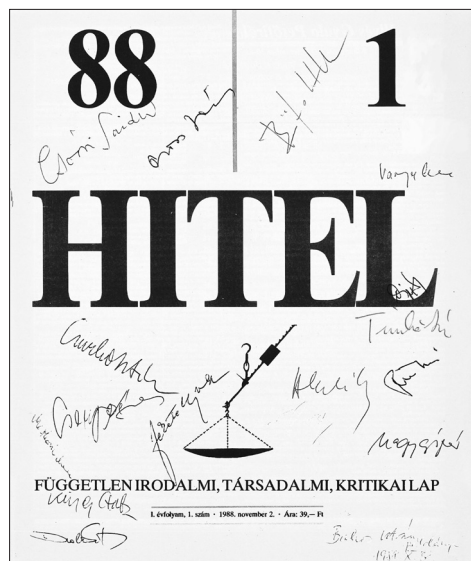
9. *Hattyúkkal ágyútűzben*, 1994. XII. 12. 1994. december 2-án volt a magyar vasút történetének legsúlyosabb balesete. A szajoli vasútállomáson, kisiklott a Nyíregyháza-Budapest gyorsvonat. A súlyos baleset 31 halálos áldozatot követelt... Debreceni egyetemista fiúnk e vonattal utazott haza. Fülkájából négyen meghaltak, kettőjüket – Laci fiúnkat és egy kisgyereket – életveszélyes állapotban szállították a szolnoki kórházba... Jól esett Csoóri Sándor vigasztaló könyvajándéka; kettőnknek szóló, együttérzését kifejező ajánlása. A dedikált kötet az öt gyöttrő bánatról is tanúskodik, amely vissza-visszatért verseiben:

„Szegény halottam! neked csak az én
mindennapi életem kellett:
ugráló, bolond szavaim
a hóval elfüggönyözött Alagútban,
a szobám, az ágyam, ahol szemedből
minden titkot és mandulavirágot előcsaltam.”

(Tulipánok, K. É. emlékére)

10. Csoóri Sándor válogatott versei, 1998.
I. 29. Az Magyarok Világszövetsége
alapításának 60. évfordulójára és az or-
szággyűlési választásokra készültünk.
Erre utal „a Világszövetségi esemé-
nyek sűrűjében” kitétele a dedikáció-
ban. Az 1998. év során a FIDESZ-koalíció
megnyerte a választásokat, az MVSZ
sikeres, biztató jubileumi évet zárt, de
a karácsonyt én már nem a Benczúr ut-
cában ünnepeltem.

11. A HITEL I/1. sz. (1988). A *Hitel* első száma, a lap szerkesztőinek aláírásával.